

Farkas Evelin

Egyszer volt tájakon

2020-ban nagyot fordult velünk a világ. A koronavírus-járvány az aggodalmak és a bizonytalanság egy új fokozatát tette a mindennapok részévé. Az élmények gyűjtése nehezkesebbé vált, s a pandémia minimumára korlátozta az utazás lehetőségét, esetleges kivitelezését is körülményessé tette.

A bezártság és a világméretű válság közepette pedig a könyvpiac is új színezetet kapott: megnövekedett az izolációt vagy konkrét vírus-helyzetet megörökítő történetek keresettsége és maga az olvasás is népszerűbb lett. Bár kevésbé látszik, hogy a hazai könyvesboltok építenének arra a tendenciára, hogy ebben az időszakban egzotikus vagy akárcsak idegen, még nem látott tájakról olvasni menekülést jelenthet az ingerszegényebb hétköznapjainkból, mindenképpen leszögezhető, hogy más érzés most szabadon, maszk és távolságtartás nélkül megtett utakról olvasni, mint akár két évvel ezelőtt volt.

Ebbe a kontextusba érkezett meg tavaly Szálinger Balázs *Al-dunai álom* című kötete, mely éppen egy ilyen utazásra invitál minket. Az útirajz (első körben címkézzük így, az egyszerűség kedvéért) keretét elbeszélőnk al-dunai térségben tett 30 napos nyaralása adja, melyben Orsova városát helyezi a középpontba, miközben az al-dunai térség egy-egy régiójával is megismerteti olvasóját: Jeselnicáról az Ada Kaleh szigeten át, Szörényvárig keresztbe-kasul utazgat az elbeszélő, érdeklődését követve. Bár az barangolás céljára nem derül fény, leginkább talán nyaralásként aposztrofálható, mégis érezhető, hogy elbeszélőnk a kutatás kedvéért, a táj minél részletesebb felfedezéséért is érkezett, a kötet pedig arra is szolgál, hogy bemutassa a térséget. A történetbe újra és újra beleszövi a narrátor azt, hogy 1970-ben Orsovát elárasztották a Vaskapu vízerőmű miatt, s a várost északabbra helyezték át. Ez az esemény keltette fel először a figyelmét, ez kiindulópontja és visszatérő eleme a térség iránti megszállottságának.

A panoráma már-már lírai leírásokban mutatkozik meg számunkra: szerencsésen eltalált arányok és jól elkapott képek jellemzik ezeket a részeket. De a régió felfedezése nem merül ki a látvány rögzítésében. Kollázsszerűen jelenik meg a táj befogadásának összetettsége: a múlt állapotait megidéző szövegekből, a múzeumi narratívából, a nagy nemzeti elbeszélésekből, s az ezekből kimaradt, a térséghez kötődő, kevésbé dicsőséges pillanatok felidézéséből áll össze. Bár az utazó olykor-olykor hangot ad nemzeti büszkeségének, a politikai narratívák és a nosztalgikus vágyódás nem íródik rá sem az olvasóval, sem pedig a térségben élőkkel való kommunikációra. Sőt, a helyi lakosok beszámolóit, egymás megértésének nehézségei egy kedves, humoros rétegét képezik a táj megismerésének: újra és újra félrefordít a Google Translate, s egyszer a szállásadó, másszor az elbeszélő kínálja meg nemzeti fogásaival a másikat. Hol több, hol kevesebb sikerrel...

A kötet részletesebb elemzése előtt persze fontos kitérnünk egy kicsit a műfaji kérdésekre is. Az *Al-dunai álom* ugyanis több műfaj határterületén mozog. Az útirajz részletessége és bemutató attitűdje

szálinger balázs
al-dunai álom

tagadhatatlanul jelentős, ám a kötet szerkezete alapvetően naplószerű: fejezeteit napok képezik, s a táj bemutatását át- és átszövik a vallomásos részek. Ennek középpontjában a gyermekvárás áll, az elbeszélő ugyanis nem egyedül utazik, hanem hét hónapos terhes feleségével. Az új generáció érkezése nem csupán az útvonal tervezésében („Terhes nővel nem játszhatok túlélőtúrát.” 16.) vagy néhány kósza gondolatban jelenik meg („Rengeteget alszunk. Majd aludni sem fogunk?” 175.), hanem a táj észlelésére is ráíródik. A számvetés a múlttal, a különböző élethelyzetek értékelése és a jövőbe tekintés gesztusai is a gyermekvárás izgatottságával itatódnak át. Így értelmeződik újra főszereplőnk nagyszüleinek elvesztése a születendő gyermek dédszüleinek elvesztésévé (108.). S ugyanez készleti főszereplőnk arra, hogy átértékelje a szórványban élő magyarság helyzetét. („Honnan tudom, hogy Orsován az én három hónap múlva születő fiam is magyar maradna-e?”) A kötet tehát szépen egyensúlyoz az útinapló és az útirajz között, inkább az útirajz és a táj részletes bemutatására törekedve. Míg volt kritikus, aki a kötet egészének szerkezetét, arányait zavarosnak ítélte meg (STERMECZKY Zsolt Gábor, *Egy-két-há, Al-Duna vár – kritika Szálínger Balázs Al-dunai álom című könyvéről*, <https://www.kortaronline.hu/aktual/szalinger-al-dunai-alom.html> Letöltés ideje: 2021. 03. 13.), e sorok írója inkább élvezetesnek találta az asszociációkon átívelő kalandozásokat, s azt, hogy sem a vallomásosság, sem a bemutatás kényszere nem nyer túlságosan teret.

Bár azt meg kell hagyni, hogy a személyes megjegyzések között valóban találni olyan sorokat, ami összekacsintásként hat az irodalmi szféra egyes szereplőivel („... rámutattam a helyre, ahol szerintem a legjobban lehet verset írni. Merthogy szerinte is ott. Drága jó ember, jó költő, szeretem.” (115.), „[Harcos Bálint] viszakapott régi barát, meg sem érdemlem.” (38.) De talán ezeket megfelelően ellensúlyozták az elbeszélő mókás önreflexiói. Legjobb példa erre, amikor ráeszmél, hogy talán elvesztek a Magura-barlangban, s egyúttal ráébred arra is, hogy kicsit sem ért a barlangi túléléshez („Mit csináljak itt ezzel a nővel? Tudnék neki tüzet gyújtani? Honnan szereznék húst?” 94.).

Az kötetben új és új szempontokból felbukkanó Orsova-történet mellett az irodalmi al-

kotás folyamatába, több részletébe is betekintést nyerünk. Munkanapló is a mű, ahogyan az Rácz I. Péter Szálínger-interjújában is szerepel. (Rácz I. Péter, *Lebontott és felépített világok – Szálínger Balázs az Atlantisz-eszméről*, https://nepszava.hu/3090540_lebontott-es-felepített-vilagok-szalinger-balazs-az-atlantisz-eszmerol Letöltés ideje: 2021. 03. 13.) A színházi darabokhoz kötődő munkafolyamatokon túl a versírás mint vajúdas, alkotási nehézség is szerepet kap.

Nemcsak a színházi világ, a hétköznapiok, de egy-egy kötelezettség sem engedi, hogy az elbeszélő az al-dunai világban teljesen elszakadjon saját mindennapi életétől, s az Orsováról felidézett kontextusok is összekötik a tájértelmezést a külső környezettel. Míg a címben szereplő álom szó azt sejteti, hogy a térség valamiféle látomásos és a valóságon kívüli világ, a kötet egésze egyáltalán nem egy paradicsomi helyként mutatja be a szigetet. Ebből a szempontból talán az is erőltetettnek tűnhet, amikor a szövegben találunk a címre rájátszó, álomszerű ábrázolásokat, ami kicsit erőltetettnek hat („Hosszan néztük, ahogy a macskák bírkóznak a fűben. A Senki szigetén vagyunk.” 162.). E sorok írójának éppen ezért a mottó („A valósággal való egyezés nem a véletlen műve. Hanem a költői képzeleté.”) sem tűnik telitalálatnak, bár a kötet magyarázatot ad erre a kijelentésre („Amit ma itt a szemünkkel látunk, az nem a valóság. Az a víz alatt van. És csak a képzelettel lehet rekonstruálni.” 202.). Vagyis a költői képzelet teremti meg előttünk a régi Orsova képeit, s mint a *Turbinamező* esetében, a táj versé áll össze. A kötetben a régió több szempontból idéződik fel, – főként ami az elárasztott várost illeti (személyes beszámoló, fotó, múzeumi ismertető és videó) –, így pedig a megelevenedő panoráma nem csupán a képzelet játéka, hanem rekonstrukció is. Ezért úgy vélem a cím és a mottó összjátéka talán nem egy, a kötetet átfogó olvasat felé vezet minket. A mű hátsó borítóján található szöveg pedig végképp összezavarhatja az olvasót, hiszen miközben a kötetben a táj kap főszerepet, ez a szövegrész inkább egy cselekményes kalandot ígér („Hihetetlenek vagyunk. Hihetetlen, hogy honnan jöttünk, mi magunk is érezzük, hogy nem hihető, amiket mesélünk. [...] Viperák, Bulgária, Szerbiára néző terasz, Duna-szorosok, víz alatti város, na persze. A fotók

se bizonyítanak semmit, olyan hihetetlenek vagyunk.”). A paratextusok mintha játékba hívnának egy, a eseményekre épülő fikatív történetet, útirajzba íródva, ám ennek jelentősége nem domborodik ki annyira a kötetben. S a költői képzelet játéka pedig a rekonstrukció és nem az álomszerű vízió felől közelít, nem törekszik például arra, hogy láttassa olvasójával ezt az elveszett tájat vagy olyan érzést keltsen benne, mintha a költő-elbeszélő egészében képes lenne újraalkotni ezt a vidéket. Bár Radnai Dániel meggyőző olvasatot épít fel a fikatív és illuzórikus játékára a kötet értelmezése során (RADNAI DÁNIEL, *Sose látott, mégis nagy éles képek*, <https://www.helikon.ro/sose-latott-megis-nagyon-eles-kepek/> Letöltés ideje: 2021. 03. 13.) mégsem érzem ezt annyira az *Al-dunai álom* vezérmotívumának vagy tétjének, hogy egy ilyen típusú mottó indokolt lenne. A mű útinaplóként s útirajzként is egyszerre helyt

tud állni, minden rétegében arányosan és élvezetesen, s ennyi éppen elég ahhoz, hogy jó olvasásélményt nyújtson.

Szálinger kötete utazásra invitál minket egy olyan tájra, ami csodálatraméltó rétegeket rejt magában: természeti szépségeket, kulturális találkozásokat, s egy olyan helyszínt, ami olyan történeteket mesél a magyar nemzet múltjáról, amelyeket talán nem hallottunk eddig eleget. A kötet a születés felé vezető úton egyszerre tekint a reményteli jövőbe, tárja elénk festményként a jelent és idéz meg tanulságokat a múltból. Az *Al-dunai álom* stílusa, Szálinger felkészültsége és fegyelmezett arányai olyan kellemes menedéket jelentenek a szürke hétköznapi bezártságában, amelyet bárkinek érdemes lehet felkeresni.

Szálinger Balázs, *Al-dunai álom*, Magvető Kiadó, 2020.

NÉMETH JÁNOS:
Gyertyatartó